

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ Α' ΤΟΜΟΥ

Ιανουάριος 1963 — Δεκέμβριος 1964

Τεύχη 1 — 10

*Επιστημονικὸν ὄργανον τοῦ Συλλόγου Παιδαγωγῶν - Ψυχολόγων
Πτυχιούχων Πανεπιστημίων Ἐξωτερικοῦ*

ΕΚΔΟΤΗΣ ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑΣ ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

ΚΥΡΙΑ ΑΡΘΡΑ

	Σελ.	Τεῦχος
<i>Τῆς Συντάξεως</i> : Ἡ ἔκδοσις	1	1
» » : Προβλήματα σχετιζόμενα μετὰ τὴν σύνταξιν ἀναλυτικοῦ προγράμματος	1	B
» » : Ὑπόμνημα πρὸς ἔξοχ. Ὑπουργὸν Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὀρησκευμάτων	1	4
» » : Πρὸς τὸν δεῦτερον τόμον μας	1	6

Μ Ε Λ Ε Τ Ε Σ

I. ΘΕΩΡΙΑ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

<i>Κ. Ἀνανιάδης</i> : Ἡ ἀγροτικὴ ἐκπαίδευσις στὰ πλαίσια τῆς γενικῆς Παιδείας	15	6
<i>Κ. Ἀνανιάδης - Γ. Μαραγκουδάκης</i> : Ἀγροτικὴ καὶ Ἀγροτεχνικὴ ἐκπαίδευσις στὴν Ἑλλάδα	59	7
<i>Φιλίπ Βερνόν</i> : Σύγχρονοι ἀπόψεις περὶ νοημοσύνης καὶ μετρήσεως αὐτῆς (μεταφρ. Τ. Πασσάκου-Κυριαζοπούλου)	19	2
» » : » »	15	3
<i>Ἄρ. Βουγιούκα</i> : Τὰ φαινόμενα τῆς προσαρμογῆς στὴ λειτουργία τῆς ἀντιλήψεως	3	4
» » : Ἡ διαδικασία τῆς μαθήσεως	51	7
<i>Θεοφράστου Γέρου</i> : «Ἐκπαιδευτικὴ Μεταρρύθμιση» (κριτικὴ)	8	5
<i>Γ. Γεωργιάδης</i> : Τὸ Ἀμερικανικὸν σύστημα ἐκπαιδεύσεως	92	8
<i>Π. Ε. Δέρα</i> : Ὑπαρξισμὸς - Ἀγωγή, Ψυχολογία καὶ Ψυχιατρικὴ	161	9
<i>Ἔρנסτ Κασίρερ</i> : Τί εἶναι ἄνθρωπος. Μετάφ. - Σχόλια Θ. Γέρου	9	1
» » : » » » » » »	14	2
» » : » » » » » »	13	3
<i>Βασιλ. Α. Κονιδιτσιώτου</i> : Διαλεκτικὴ Ἀγωγή	3	1
» » : » » » »	11	2
<i>Βασ. Ι. Δαζανᾶ</i> : Abbé de l' Erpée, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἀγωγῆς τῶν κωφαλάλων	215	10
<i>Γεωργίου Μαραγκουδάκη</i> : Ψυχολογία Μαθήσεως καὶ ἀναλυτικὸ πρόγραμμα	140	9
» » : Στοιχεῖα Νευροφυσιολογικῆς Ψυχολογίας	14	1
<i>Ἄντ. Μπενέκου</i> : Εἰσαγωγή στὴν Ψυχολογία τοῦ Bruner	22	2
» » : » » » »	19	3
» » : Προβλήματα καὶ πειραματισμοὶ γύρω ἀπὸ τὴν διδασκαλία τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν	107	8

Ε. Δ. τῆς Κ. τ. Π.
 ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2007

	Σελ.	Τεύχος
Ι. Σ. Μπρούνερ : «Η έννοια τῆς δομῆς στὴ σύγχρονη Παιδαγωγική» κατὰ μετάφραση Γ. Μαραγκουδάκη καὶ Ἀντωνίου Μπενέκου	11	5
Κ. Πασάκου : Σύγχρονος ἐπιστημονικὴ ἔρευνα καὶ μέθοδοι εἰς Ψυχολογίαν καὶ Παιδαγωγικὴν	21	1
» » : » » »	32	2
Γ. Κ. Παπαγεωργίου : Δυσκολίες στὴν ἀνάγνωση καὶ γραφή .	199	10
Τριαντ. Τριανταφύλλου : Αἱ ἀνθρώπιναι σχέσεις εἰς τὴν Ἀγωγήν	2	6
Κ. Χάρη : Ἡ ἐπιστημονικότης τοῦ διδασκάλου καὶ ἡ στάθμη τῶν σπουδῶν του	78	7
Λ. Χουσιάδα : Παρατηρήσεις γιὰ τὴν ἐπαγωγικὴ καὶ παραγωγικὴ σκέψη	4	2

II. ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ - ΕΙΔΙΚΗ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΨΥΧΙΚΗ - ΥΓΙΕΙΝΗ

Διδακτικοὶ πειραματισμοὶ

Α. Βουγιούκα : Ἐνα εὐκαιριακὸ θρησκευτικὸ μάθημα	181	9
» » : Ἡ προσφορὰ τοῦ Ζαχ. Παπαντωνίου στὰ παιδικὰ γράμματα	36	2
Θεοφράστου Γέρον : Ἡ Ὀρθογραφία τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 διδακτικὸν πρόβλημα τοῦ σχολείου	47	3
» » : » » »	35	4
» » : » » »	32	5
Α. Κακαβούλη : Παιδικὰ ἐλαττώματα καὶ ἡ ἀντιμετώπισίς των εἰς τὸ σχολεῖον	39	4
Εὐθ. Κασιώλα : Πορίσματα τέστ Ἀναγνώσεως	30	1
» » : » » »	44	2
» » : » » »	18	4
» » : » » » καὶ Ἀριθμητικῆς	15	5
» » : Τὸ πρόβλημα τῶν καθυστερημένων μαθητῶν στὸ σχολεῖο	186	9
» » : » » »	230	10
Ἀντ. Κρέτση : Ἡ μαθητοποίηση τοῦ μαθητοῦ	26	1
» » : » »	32	2
Γ. Κυριαζοπούλου : Ἡ Σύνταξις τοῦ συγχρόνου Ἀναλυτικοῦ προγράμματος	34	1
» » : » » »	48	2
Ν. Δυμπέρη : Πρότυπα Δημοτικὰ Σχολεῖα	132	8
Γ. Μαραγκουδάκη : Σχέδιον Ἀναλ. Προγραμ. τῆς Α' τάξεως τοῦ Δημ. Σχολείου	1	3

		Σελ.	Τεύχος
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Συμβολή εις τὸ πρόγραμμα συγκεντρώσεως τῆς διδακτέας ὕλης	24	4
	» » : » » » »	27	6
<i>Τφ</i>	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος εἰς τὸ παιδί	26	2
»	» » : » » » »	26	3
»	» » : » » » »	12	4
	<i>Εὐαγ. Παπαγιαννάκη</i> : Τὰ τρία «Ττ»	21	4
	<i>Δ. Κ. Παλυβοῦ</i> : Ἡ ψυχολογία τῶν πεποικισμένων παιδιῶν	174	9
»	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Προσπάθειαι ψυχολογικῆς καὶ Παιδαγωγικῆς παρακολουθήσεως τοῦ μαθητοῦ	195	9
	» » : » » » »	243	10
	<i>Ν. Πετρουλάκη</i> : Πηγαι καὶ μορφῆ μαθήσεως	28	5
	<i>Ἐλπ. Σταματάκη</i> : Ἡ φιλολογία τῶν παιδιῶν	228	10
<i>Ε</i>	<i>Ἰω. Χαραλαμποπούλου</i> : Τὰ προβλήματα τῆς Ψυχικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ λαοῦ μας	38	1

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ

	<i>Θ. Γέρον</i> : Educational Strategy for developing Societies τοῦ Adam Curle — Κριτικὴ Ἀνάλυση	90	7
	<i>Τ. Κυριαζοπούλου</i> : Ἡ Ἐπέκτασις τῆς ὑποχρεωτικῆς φοιτήσεως	137	8
	<i>Ἰω. Καμπανᾶ</i> : Ἐπιθεώρηση τοῦ βιβλίου Ἰω. Κυριαζικίδου : «Εἰσαγωγή στὸν ἐπαγγελματικὸ προσανατολισμὸν»	148	10
	<i>Κ. Κίτσου</i> : Ἰδρυσις Ἰνστιτούτου τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἀγωγῆς	35	5
	<i>Ν. Μπάρκα</i> : Ἐκθεσις ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἐν Ἀθήναις συγκληθέντος Διεθνoῦς Συνεδρ. Μαθημ)κῶν	40	6
	<i>Αντ. Μπενέκου</i> : Ἐπιθεώρηση βιβλίου : 1) Ἐλπ. Σταματάκη : «Ἡ ἐπιμόρφωσις τῶν ἐνηλίκων» 2) Reiser - Leythman - Frankl - Lefgren : «Μιὰ προσπάθεια συνενώσεως τῆς ἀνθρωπίνης γνώσεως» Μεταφρ. Σχόλια Τρ. Τριανταφύλλου καὶ Γ. Μαραγκουδάκη. 3) Δ. Κ. Βακάλη : «Ἡ Ἐνιαία Συγκεντρωτικὴ Διδασκαλία»	95	7
	» » : Ἡ ἐπιθεώρησις τοῦ βιβλίου Ν. Πετρουλάκη : «Γενικὴ Διδακτικὴ»	147	8
	<i>Γ. Ζύδη</i> : Στατιστικὴ περὶ ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως	52	2
	<i>Γ. Ξεκάλου</i> : Διεθνῆς ἐκπαιδευτικὴ κίνησις	43	1
	<i>Κ. Πασσάκου</i> : Βιβλιοκρισία τοῦ βιβλίου «Ἡ Κρήτη τοπίον, ἀνθρωποι, γεγονότα, θρύλοι» — Λ. Γ. Πετρίδου	48	6
	<i>Τ. Τριανταφύλλου</i> : Ὁργάνωσις Σεμιναρίου	56	2

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗ ΒΟΥΓΙΟΥΚΑ. Επί του Πανεπιστημίου του Έδιμβούργου

«Έδωσα στα παιδιά χαρές...», εξομολογείται σ' έναν στίχο του, φαρισαϊκού είναι αλήθεια στην υπερβολή του ποιήματος «Η προσευχή του ταπεινού» ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου. Δεν πρόκειται ωστόσο για μια συνηθισμένη φιλολογική εκμυστέρευσι, χωρίς αντίκρουσι. Ο καρπενησιώτης αυτός πραγματικά χάρισε στα παιδιά πηγαίες αισθητικές συγκινήσεις και πνευματική χαρά. Κι αν τον θυμούμαστε είναι γιατί, δεκαοκτώ χρόνια μετά το θάνατό του και κοντά μισόν αιώνα από το φανέρωμά του στην παιδική λογοτεχνία, η προσφορά του εξακολουθεί να παραμένει άξεπέραστη. Βέβαια και άλλοι πριν και μετά απ' αυτόν δούλεψαν για να πλουτισθούν τα παιδικά γράμματα με αξιόλογα κείμενα (καλή τους ώρα έδω ή στην άλλη όχθη, οί Πάλλης, Βιζυηνός, Άγρας, Στασινόπουλος, Σπεράντζας και όσοι άλλοι), μα οί περισσότεροί τους ασχολήθηκαν έρασιτεχνικά, και πάντως ή συμβολή τους δεν είναι έντελως πρώτου μεγέθους.

Η κατάσταση σήμερα στον τομέα της παιδικής λογοτεχνίας δεν είναι και τόσο ένθαρρυντική. Τα ίδια καθιερωμένα όνόματα εξακολουθούν να φιλοξενούνται στις σελίδες των αναγνωστικών και ένας ισχυρός ποιητής σαν τον Ίωάννη Πολέμη προβάλλεται εκ νέου στην πρώτη σειρά.

Έναντίον της αποτελεσματώσεως δοκίμασαν ν' αντιδράσουν μια μερίδα εκπαιδευτικών, υίοθετώντας την άποψι ότι ή ποιητική έσοδεία πρέπει να προέλθη απ' τους ίδιους. Άλλά το ποιητικό χάρισμα δεν είναι μόνο ζήτημα καλής θελήσεως. Έπειτα μια μεγάλη μερίδα εκπαιδευτικών έπαψαν να βλέπουν την ποίησι σαν αύταξία που έχει αφ' έαυτης παιδαγωγικό χαρακτήρα. Από κει και πέρα ανοίγεται ελεύθερος ο δρόμος προς την κακοποίηση και την καπήλευσι της ποιήσεως. Σε όρισμένα — κομμουνιστικά προπάντων — καθεστώτα ή συνέπεια της αρχής (ή ποίησι στην ύπηρεσία μιας πολιτικής ή άλλης σκοπιμότητος) επέτρεψε να επιφορτίσουν την ποίησι με πρόσθετα καθήκοντα πολιτικής διαφωτίσεως. Από την άποψι πάλι της μορφολογίας επεκράτησε ή αντίληψι ότι ή ποίησι δεν είναι παρά ζήτημα μετρικής, μια έξυπνη στιχουργική άσκησι, κατάντησε μάλιστα να περιορίζεται ή ούσία της ποιήσεως σε τόσο μόνο, γεγονός που εύκολύνει συχνά κάποιες τάσεις συγκεκαλυμμένης ματαιοδοξίας. Για χάρι μιας αμφίβολης παιδαγωγίας άθετήθηκαν κατά κανόνα και στοιχειώδεις ακόμα ποιητικές ύποχρεώσεις με αποτέλεσμα την πληθωρική κυκλοφορία φυλλαδίων με άξιοθρήνητα «σχολικά ποιήματα». Κήρυγμα σε στίχους, ρωμαντικές εξάρσεις και μελοδραματισμοί, λέξεις κούφιεσ από πραγματικό ή συναισθηματικό περιεχόμενο, στιχουργικές άδεξιότητες είναι μερικά από τα γνωρίσματα της καθιερωμένης συνταγής. Άλλά το φιλολογικό ψεύδος ποτέ δε μπορεί να έχη εποικοδομητικά αποτελέσματα για όποιαδήποτε επιδίωξι, πολύ περισσότερο όταν πρόκειται για την καλλιέργεια ήθικων συνειδήσεων. Το κακό παραγίνεται ιδίως σε προπαρασκευαστικές περιόδους σχολικών έορτών, όποτε οί ανεκδιήγητες αυτές φυλλάδες παιζουν ρόλο από μηχανής Θεού. Η σύγχυσι επιτείνεται από το γεγονός ότι ένας υπολογίσιμος αριθμός εκπαιδευτικών αγωνίζεται με λειψά αισθητικά εφόδια, εξαιτίας

τῆς ἀνυποληψίας στήν ὁποία βρίσκεται τὸ μάθημα τῶν νέων, ἐλληνικῶν σὰ γυμνάσια καὶ τὶς παιδαγωγικὰς ἀκαδημίας. Γιὰ τὴν προληφθῆ ἢ εὐκολὴ ἐπιχειρηματολογία διευκρινίζεται ὅτι ἡ ιδιότητα τοῦ παιδαγωγοῦ δὲν ἀποκλείει τὴν παράλληλῃ εὐδοκίμησίν του στὸ λογοτεχνικὸ στίβο, ἀρκεῖ οἱ ἐπιδόσεις του νὰ πείθουν ἀφ' ἑαυτῶν. Κακίζεται μόνον ἡ ἰδέα τῆς ἐξαρχῆς ὑποκαταστάσεως μιᾶς ξένης δικαιοδοσίας.

Ίσως μίᾳ πρώτῃ ὄθησι γιὰ τὴν ἐπαναζωογόνησιν τῆς παιδικῆς λογοτεχνίας θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ ἐκ τῶν ἄνω μὲ ποικίλους τρόπους, μεταξὺ τῶν ὁποίων συγκαταλέγεται καὶ ἡ ὀργάνωσις ἀνεγνωρισμένου κύρους ποιητικῶν διαγωνισμῶν μὲ κρατικὰ βραβεῖα, ὅπως γίνεται ἄλλωστε σήμερὰ καὶ στήν περιοχὴ τῆς καθ'αυτὸ λογοτεχνίας. Τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ ὑποθέσωμε ὅτι καὶ ὁ Παπαντωνίου χωρὶς τὴν ἐξωτερικὴν παρακίνησιν δὲ θὰ μᾶς ἔδινε τὰ παιδικὰ κείμενα ποὺ μᾶς ἔδωσε.

Γιατί πρέπει νὰ ἐπιστρατεύωμε δόκιμοι συγγραφεῖς γιὰ τὴν συγγραφὴ ἀναγνωστικῶν κειμένων; Ὁ σκοπὸς τῶν ἀναγνωστικῶν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου εἶναι κυριώτατα γλωσσικός: νὰ καλλιεργηθῆ καὶ νὰ στερεωθῆ τὸ γλωσσικὸ αἶσθημα τῶν μαθητῶν, αὐτὴ ἡ ἀνεκτίμητη γλωσσικὴ σιγουριὰ ποὺ τόσο σπάνια ἀπαντᾶται ἀκόμα καὶ σὲ ἀποφοίτους τῶν Γυμνασίων. Ἀλλὰ κανεὶς δὲν εἶναι καταλληλότερος γι' αὐτὴ τὴν ἐπιδίωξιν ἀπ' τὸ δόκιμο λογοτέχνη ποὺ ἔχει ἀφομοιώσει τὴν μητρικὴν γλῶσσαν, τὴν ἔχει δαμάσει καὶ ὑψώθηκε κατακόρυφα ἐπάνω στὸ ἀκατέργαστο ὕψος.

Ἡ ἐπιστράτευσίς τῆς λογοτεχνίας γιὰ σχολικὴν χρῆσιν δὲν ἀποσκοπεῖ βέβαια στὴ μὀρφωσὶν λογοτεχνῶν, ὥσπότε θὰ εἶναι ὑπὲρ αὐτῆς ἂν συντελέσῃ ὥστε οἱ αὐριανοὶ μεγάλοι νὰ εἶναι στοιχειωδῶς ἱκανοὶ νὰ χαίρωνται τὰ ἄξια λογοτεχνικὰ ἔργα καὶ νὰ θαυμάζονται ἀπὸ μακριὰ τὶς παραποιήσεις καὶ τὶς νοθεῖες τῆς ἐλαφρῆς φιλολογίας.

Ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου εὐδοκίμησε σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ εἶδη τοῦ λόγου: χρονογράφημα, διήγημα, κριτικὴ θεάτρου καὶ εἰκαστικῶν τεχνῶν, δοκίμιον, ἱστορικὴ μονογραφία, ποίησις, καὶ διαβάστηκε ὅσο λίγοι. Πέρασε στήν ἐλληνικὴν Γραμματεῖαν ἔχοντας ἀφήσει ζωηρὴν τὴν ἀνάμνησιν ἐνὸς ὑποδειγματικοῦ δασκάλου τοῦ ὕψους. Πρόκειται γιὰ ἕνα ὕψος στυλιζαρισμένο μὲ περίσκεψιν καὶ ἐπιμονήν, μιὰ τεχνικὴ ἀψογή ποὺ δὲ φοβᾶται τὶς δυσκολίας. Κυριολεξία, διαύγεια, λιτότητα, κομψοέπεια, γραφικότητα, λεπτὸ χιοῦμορ, καὶ φυσικὰ κάτι ἀκόμα ἀπροσδιόριστο συνθέτουν τὴν καίρια ἔκφρασιν αὐτοῦ τοῦ γοητευτικοῦ ὕψους. Μιὰ αἶσθησις ἐλληνικοῦ μέτρου, ἐγκράτειας καὶ ἐκλεκτικότητος διατρέχει τὶς συγκινήσεις του καὶ τὸν τόνο τῆς φωνῆς του. Δίκαια θεωρήθηκε νεοκλασσικὸς καὶ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἀσυδοσία τῶν νεωτέρων ἕνα μάθημα πειθαρχίας καὶ σεβασμοῦ. Πολὺ περισσότερο χρειάζεται τὸ μάθημα αὐτὸ σὲ μιὰ ἡλικίαν, ὅπως ἡ παιδική, ὅπου ὅλα πρέπει νὰ εἶναι ὑποδειγματικά—καὶ φυσικὰ καὶ ἡ πρώτη ἀσκήσις στήν ὑπεύθυνον ἔκφρασιν.

Μολονότι τὰ ποιητικὰ του κείμενα εἶναι λιγοστά, ὁ Παπαντωνίου στάθηκε κυριώτατα ποιητῆς, ἕνας ποιητῆς μετρίου ἔστω ἀναστήματος ἀπὸ τὴν ἀποψιν τῆς πνοῆς, ἀλλὰ εὐγενικὸς καὶ λεπταίσθητος, μὲ μιὰ ἀγρυπνὴ ἀποστροφή πρὸς τὸ στόμφο καὶ τὴν αἰσθηματολογικὴν διάχυσιν. Μιὰ ποίησις ἀποχρώσεων, σιγαλόφωνη καὶ διακριτικὴ, μὲ τὴν πικρὴν γεῦσιν κάποτε τῆς νοσταλγίας γιὰ τὴν φευγάτην ζωὴν. Συχνότερα κυριαρχεῖ ὁ στωικὸς τόνος τῆς κατανοήσεως τῶν ἀνθρωπίνων, μιὰ φιλοσοφικὴ ἐγκαρτέρησις μεταρσιωμένη σὲ μελαγχολία. Ἀπ' ἔξω ἡ ἴδια πάντα ἰσορροπία καὶ στερεότητα, ἡ μαστοριά τοῦ καλλιτέχνη ποὺ ξέρει καλὰ τὴν δουλειὰν του.

Ἦταν λοιπὸν ὁ καταλληλότερος ἀνθρώπος γιὰ νὰ πλουτίσῃ τὰ παιδικὰ γράμματα μὲ ὑποδειγματικὰ κείμενα καὶ πολὺ σωστά τοῦ ἀνατέθηκε αὐτὴ ἡ ἀποστολή ἀπὸ τὴν Συντακτικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Κράτους. Ἔτσι μᾶς ἔδωσε τὸ ἀναγνωστικὸν Γ'.

Δημοτικῶ «Τὰ ψηλά Βουνά» (1918), ἓνα βιβλίον ποῦ ἀποτελεῖ, εἴτε θετικῶ εἴτε ἀρνητικῶ ἀξιολογημένον, ὁρόσημον στὰ χρονικὰ τῆς μετεπαναστατικῆς μας παιδείας. Ἡ βασικὴ γιὰ σήμερον ἀδυναμία τοῦ προέρχεται ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς παιδαγωγικῆς τοῦ θεμελιώσεως. Μία ομάδα ἀπὸ 26 ἀποφοίτους τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου, παιδιὰ τῆς πολιτείας, ἀποφασίζουσι νὰ περάσουν τὶς διακοπὰς τοῦ καλοκαιριοῦ στὸ γειτονικὸ βουνό. Κατασκηνώνουσι σὲ πρόχειρες καλύβες καὶ ὀργανώνονται ἀπὸ δικὴν τους πρωτοβουλία σὲ ὑποδειγματικὴ κοινότητα κατὰ τὸ πρότυπον τῆς κοινωνίας τῶν μεγάλων. Στὸ διάστημα τῆς παραμονῆς των ἐκεῖ ἔρχονται σὲ ἀμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ φύσιν, ἄλλοτε σὰν πηγὴ αἰσθητικῆς χαρᾶς καὶ ἄλλοτε σὰν ἓνα σύστημα δυνάμεων καὶ ἀντιφάσεων ποῦ πρέπει γὰ ὑπερνικηθῆναι. Κάνουσι ἐπίσης τὴ γνωριμία τῶν κατοίκων τῆς ὑπαίθρου μέσα στὰ ἠθρογραφικὰ τους πλαίσια καὶ στὴν ἀρενωπὴν τους πάλιν μὲ τὶς αἰνιγματικὰς θεότητες τῆς ὄρθιας γῆς τους, αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων τοῦ μόχθου ποῦ μᾶς ἔρχονται κατευθεῖαν ἀπ' τὸ Εἰκοσιένα, ἀλώθητοι ἀπὸ κίβδηλες μορφὰς πολιτισμοῦ, ὑποτελεῖς ὡστόσο ἀκόμα στὸ σκοτάδι τῶν προλήψεων καὶ τῶν δεισιδαιμονιῶν. Ἀνάμεσα σ' αὐτὴ τὴ σκηνογραφίαν τὰ παιδιὰ θὰ ὑποχρεωθῶσι νὰ ἐπιστρατεύσουσι τὴν ἐνεργητικότητά τους καὶ νὰ ζήσουσι ἓνα κύκλον ἐπεισοδίων ποῦ πλουτίζει τὴν πείραν τους καὶ ἔχει στόχον τὴν εὐεργεσίαν τοῦ συνόλου.

Ἀναμφίβολον αὐτὴ ἡ τοποθέτησις τῆς δράσεως μέσα σ' ἓνα αὐθεντικὸ περιβάλλον, κατὰ τρόπο σαμπῆσις νὰ ἐγκαινιάζεται ἡ ἑβδομῆς μέρα τῆς δημιουργίας, πέρα ἀπὸ τὴν ποιητικὴν τῆς καταξίωσιν, δὲν εἶναι ἀντιπαιδαγωγικὴ κατὰ θάσιν. Οἱ ἐπιφυλάξεις ἀναφέρονται στὸ πνεῦμα τοῦ παιδαγωγικοῦ ρομαντισμοῦ ποῦ διέπει τὸ βιβλίον καὶ τὴν προσπάθειαν νὰ μεταφρασθῶσι σὲ μυθιστορηματικὴν δράσιν οἱ πρόσφατες ἀκόμα τότε ἀρχαὶ τοῦ σχολείου ἐργασίας καὶ τῆς μαθητικῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἀλλὰ παρὰ τὸ καμουφλᾶρισμά τους οἱ προθέσεις δὲν κατορθώνονται πάντοτε ν' ἀφομοιωθῶσι ἀπὸ τὰ γεγονότα καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν πείθουσι. Ἐἓνα ἄλλο μειονέκτημα τοῦ βιβλίου εἶναι ἡ θεματικὴ του μονομέρεια, φαινόμενον ἀρκετὰ συνηθισμένον γιὰ τὰ ἀναγνωστικὰ ἐκείνης τῆς ἐποχῆς, ὅσα ἀκολουθοῦσαν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐνιαίου μύθου. «Τὰ Ψηλά Βουνά» περὶρίζονται, ὅπως ἔγινε ἀντιληπτόν, στὴν ἀπεικόνισιν μιᾶς ἀπλουστευμένης μορφῆς ἀγροτικῆς ζωῆς καὶ ἠθελημένα ἀγνοοῦν τὴν συνολικὴν πολιτιστικὴν πραγματικότητά. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν εἶχε προηγηθῆ ὁ «Ροβινσὼν Κροῦσος» τοῦ Ντεφόε καὶ ὀφείλομε νὰ ὀμολογήσωμε ὅτι ἀπ' ὅλες τὶς ἀπόπειρας μεταφορᾶς καὶ προσαρμογῆς τοῦ ὑποδείγματος στὰ ἑλληνικὰ δεδομένα τὰ «Ψηλά Βουνά» στάθησαν ἡ ἐπιτυχέστερη.

Μπροστὰ στὸ μέγεθος τῆς προσφορᾶς οἱ ἀντιρρήσεις αὐτὲς ἔχουσι ἐντελῶς δευτερεύουσαν σημασίαν. Καὶ ἡ μεγάλη προσφορὰ συνίσταται κατὰ κύριον λόγον στὴν προβολὴν σὲ πρῶτον ἐπίπεδον τῆς καλλιεργημένης μητρικῆς γλώσσας. Ἡ νεοελληνικὴ στίς σελίδες τοῦ Παπαντωνίου κουδούνισεν ὡς καθάριον νόμογον νόμισμα, κατὰλληλον γιὰ κάθε εἶδους πνευματικὴν συναλλαγὴν.

Ὁ Παπαντωνίου δούλεψεν μὲ κέφι καὶ δημιουργικὴν διάθεσιν, ἐπιστρατεύοντας ἄλλη μιά φορά τὸ κομψόν, ἔξυπνον καὶ ἐπιγραμματικὸν ὕψος του, μέσα σὲ μιᾶν ἀτμόσφαιραν ἰλαρότητας καὶ ὀροσιᾶς. Καὶ μᾶς ἄφησεν σελίδες ἀνεπανάληπτες γιὰ τὴν λογοτεχνικὴν τους ποιότητα. Τὸ καλύτερον ἐγκώμιον ἀχρηστεύεται ἀπὸ τὴν πειθὴν ποῦ ἀσκοῦν τὰ ἴδια τὰ κείμενα. Θὰ τὸ ἠθέλα πολύ ἀλλὰ ὁ χῶρος δὲν τὸ ἐπιτρέπει νὰ μεταφέρω ἐδῶ ἐκεῖνον τὸ σπαρταριστὸν κομμάτι τῆς συναντήσεως τοῦ λύκου μὲ τὰ τσοπανόσκυλα.

Ἀνάμεσα στίς ἀρετὰς τοῦ βιβλίου συγκαταλέγεται καὶ ἡ σωστὴ του θέσις ἀπέναντι στὸ πρόβλημα τῆς ἀποτελεσματικώτερης ἀντιμετωπίσεως τοῦ ἠθικοῦ φρονήματος. Ὁ βαθύς ἀνθρωπισμὸς τοῦ ἱστορήματος δὲν γίνεται ἐνοχλητικὸν κήρυγμα

καθηκοντολογίας· προβάλλεται ἐμμέσως μὲ τὴν ἀμεσότητα τῆς δράσεως, ἀφήνον-
τας πλατεῖα περιθώρια γιὰ μιὰ βιωματικὴ ἠθικοποίηση.

Ἐκτὸς τῆν κατοπινῆ ἀφηγηματικῆ του ἐργασία (τὸ 1927 θὰ δώσῃ τὰ «Διηγή-
ματα», τὸ 1928 τὰ «Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα» γιὰ τὸ Γυμνάσιο) ὑπάρχουν ἀκό-
μα μερικὲς καλὲς σελίδες γιὰ παιδιὰ. Ἄξιζει νὰ μνημονευθῆ «Τὸ ἄλογο», ἓνα
κλασσικὸ πιά κομμάτι τῆς σχολικῆς μας φιλολογίας, πού, παρ' ὅλη τὴν παρα-
ποίηση πού παθαίνει κατὰ τὴν μεταγραφή του στὰ ἀναγνωστικά, παραμένει ἓνα
κείμενο—κλειδί γιὰ τὸ πῶς πρέπει νὰ διδάσκεται ὁ πατριωτισμὸς ὥστε νὰ μὴ κα-
ταντᾷ κίβδηλη πατριδοκαπηλεία. Ἡ βαθειὰ ἀπὴχησι πού βρίσκει στὶς ψυχὲς τῶν
παιδιῶν εἶναι ἡ ἀσφαλέστερη ἐγγύησι γιὰ τὴ γνησιότητά του.

Στὸν τόμο τῶν διηγημάτων του ὑπάρχει ἀκόμα «Ὁ μετανάστης», ὅπου μ' ἓνα
σπαρταριστὸ κέφι ἱστορεῖται ἡ ἀπόπειρα ἑνὸς πολὺ μικροῦ παιδιοῦ—σχεδὸν μωροῦ
—νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὴν ἐπίβλεψιν τῆς γιαγιάς του καὶ νὰ περιπλανηθῆ ἔξω ἀπ' τὰ
ὄρια τῆς πλατείας Κλαυθιῶνος, κάνοντας τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ κόσμου.

Τὸ πεζὸ κείμενο τῶν Ψηλῶν Βουνῶν διανθίζεται μὲ ἀρεκτὰ ποιήματα, πού
παρεμβάλλονται κάθε τόσο στὸ κατάλληλο σημεῖο σὲ σχέσι πάντα μὲ τὴν πορεία
τοῦ ἀφηγήματος. Δυὸ χρόνια ἀργότερα (1920) τυπώνει μιὰ συλλογὴ παιδικῶν
ποιημάτων μὲ τὸν συμβολικὸν τίτλον «Τὰ χελιδόνια». Ἀληθινὰ ἀνάβρυσαν σὰν ἀνοι-
ξιάτικοι κρουνοὶ σ' ἓνα τοπίον κατάξερο ἀπὸ ἓναν πελιδνὸν χειμῶνα. Καὶ ὅπως συμ-
βαίνει μὲ ὅλες τὶς ὀλοκληρωμένους μορφὲς κατέκτησαν μιὰ ὀριστικὴ θέσιν στὴν ἀν-
τικειμενικὴ ἀναγνώρισιν. Τὰ περισσότερα μελοποιήθηκαν ἀπὸ τὸν ἐξαίρετον Λαμπε-
λὲτ καὶ πέρασαν στὰ στόματα τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ δρόμον τῆς καρδιάς, ὅπου ἓνα κο-
τύφι περιμένει πάντα νὰ ξεδιπλώσῃ τὸ μελωδικὸν τοῦ σφύριγμα. Ὁ Παπαντωνίου
δὲν τὰ εἶδε μὲ τὸν ψυχρὸν ὑπολογισμὸν τοῦ ἀνειλημμένου χρέους καὶ δὲν τὰ λογά-
ριασε σὰν πάρεργο ἀνάμεσα στὴν ὑπόλοιπὴ παραγωγὴν του· ἔβαλε σ' αὐτὰ τὸν κα-
λύτερόν του ἑαυτὸν, τὸν ἐξευγενισμένον συναισθηματισμὸν του, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὴν μα-
στοριά του. Ἦταν ἄλλωστε ἓνα εἶδος φυγῆς ἀπὸ μιὰ ἀύχμηρὴ πραγματικότητά πού
τὸν πλήγωνε καθημερινά. Καὶ χωρὶς ἀμφιβολία αὐτὴ ἢ κατάδυσιν στοὺς χῶρους
τῆς χαμένης ἀγνότητος θὰ πρέπει νὰ τὸν ἀποζημίωσεν μὲ κάμποσιν ἀνυπόκριτη
χαρά. Ἔτσι μπόρεσεν νὰ προσφέρῃ ἀπ' τὴν περίσσειαν τῆς καρδιάς του τόνους τρυ-
φερούς, συγκινητικούς, ἀνεπιτήδευτους, καὶ νὰ κερδίσῃ μὲ τὴν εἰλικρίνειάν του τὴν
παιδικὴν εὐαισθησίαν.

Ποιήματα πού προσφέρονται γιὰ παιδιὰ ὑπάρχουν ἀκόμα καὶ στὴ συλλογὴ «Τὰ
θεῖα δῶρα», τὸ βασικὸν καὶ μοναδικὸν ὀρθόδοξα ποιητικὸν τοῦ διβλίου.

Ἐκτὸς τὸ σύνολον τῶν παιδικῶν ποιημάτων του ἀπομονώνουμε μιὰ πρώτη κατηγο-
ρίαν, τὰ ἰδεολογικῶς οὐδέτερα, αὐτὰ πού ἀπὸ τὴν πλευρὰ μιᾶς μερίδος ἠθικοδιδα-
σκάων ἀποτελοῦν ἴσως περιττὴ πολυτέλεια. Εἶναι ἓνα μάτσο ἀπὸ εἰκόνας γήινες
ὀμορφιάς, ὅπως ἔχει τὸ χάρισμα νὰ τὶς αἰχμαλωτίζῃ ἓνας ποιητὴς. Θυμηθῆτε τὸ
«Τσιριτρό» μὲ τοὺς μεθυσμένους σπουργίτες σὲ μιὰ ρόγα ἀπὸ σταφύλι καὶ πῶς λάμ-
πουν τὰ μάτια τῶν παιδιῶν στὸ ἄκουσμά του.

Ἐπειτα πόση γοητεία ἔχει αὐτὴ ἢ περιπλάνησι τοῦ φεγγαριοῦ ἐπάνω στὸ ἀ-
γροτικὸν τοπίον! Εἶναι αὐτὸ τὸ πελώριον παιδικὸν φεγγάρι μὲ τὸ στρογγυλόν, ἀστεῖον
πρόσωπον, πού προβάλλει ἀπ' τὸ παράθυρον τῆς ἄρεθδατοκάμαρας καὶ τοὺς γνέφει
μὲ τὸ νυσταγμένον του μάτι:

Στὸ στάβλο ἀπόψε ἦρθεν τὸ φεγγάρι.
Ἐκοίταξεν ἀπ' τὸ παράθυρό του,
εἶδε τὴν ἀγελάδα, τὸ μωσχάρι,
τὸ βόδι πού μασσοῦσεν τὸ σανὸν του...

"Ένας ζωγραφικός πίνακας ασύγκριτης παραστατικότητας και εκφραστικής δύναμης, χωρίς το παραμικρό ψεγάδι. Πόση αντίθεση με το άρρωστημένο φεγγάρι τῶν ρομαντικῶν: «Σὰ βλέπω τὴ μορφή σου φεγγάρι μου χλωμό...»

Ἐδῶ θὰ μπορούσε νὰ κατατάξη κανεὶς ἐπίσης καὶ τὴ «Μαριγῶ», ἓνα ποίημα ὄχι τόσο διαφορετικῆς ψυχικῆς ἀφετηρίας ὅσο μετατοπισμοῦ τῆς θέας ἀπὸ τὸ κοσμικὸ στὸ ἀνθρώπινο. Ἐνας πίνακας αὐτῆ τῆ φορά ἐσωτερικοῦ, συναισθηματικοῦ τοπίου:

Ἡ κοπέλα ἢ Μαριγῶ
μιὰ δουλειὰ σωστὴ δὲν κάνει.
Τὴν κουζίνα μας ξεχάνει
καὶ θυμᾶται τὸ χωριό.

Ὁ ποιητὴς στέκει κάπου παράμερα καὶ παρατηρεῖ ἐξ ἀντικειμένου, δοκιμάζοντας στὸν αὐλό του τὸν ἴχο ἀπὸ τὸ πιάτο ποῦ ἔγινε κομιᾶτια καὶ τὸ ἀναφιλητὸ τῆς Μαριγούλας ποῦ θυμᾶται τὸ χωριό. Τὸ ἀνάπτυγμα τοῦ παραπόνου τῆς ξενιτεμένης κοπελίτσας, αὐτὸ εἶναι τὸ ποίημα, λαϊπικαρισμένο ἀπ' τὸν κοινωνιολογικὸ προσδιορισμὸ τοῦ θέματος.

Ὁ γεροδοσκός πάλι ἀνάγεται σὲ σύμβολο· δὲν εἶναι πιά μιὰ οὐδέτερη «ἀντικειμενικὴ» περιγραφή, χωρὶς προεκτάσεις πρὸς τὴν κατεύθυνσι τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου. Ἔρχεται ὥρα νὰ προβάλλῃ ὁ ποιητὴς ἓνα ὑπόδειγμα ἀρετῆς καὶ ἠθους, ἀλλὰ πῶσο διακριτικᾶ:

Πόσα χρόνια πέρασα
κι ἄσπρισα καὶ γέρασα
πάνω στὰ ψηλῶματα
βόσκοντας τὰ πρόβατα!

.....
Μύρμηγκα δὲ ζήμιωσα
κι ἄνθρωπο δὲ θύμιωσα.
Πῆρα τὰ μικρὰ τ' ἄρνια
σὰν παιδιὰ στὴν ἀγκαλιά.

Εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τῆς πορείας μιᾶς ὀρθιας ψυχῆς ἀνάμεσα στὸ καλὸ καὶ στὸ κακὸ, πρόσωπο με πρόσωπο με μία θεότητα τῶν προβάτων, τῶν λύκων, τῶν μυρμηγκῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Παπαντωνίου γίνεται τώρα διδακτικὸς, ἀλλὰ μ' ἓναν τρόπο ποῦ δὲν ἐνοχλεῖ, χωρὶς κατηγορίες, προσταγές, ἀφορισμοὺς καὶ ἀναθέμματα, χωρὶς τὴν ἐπιτήδευσι τῆς ὑποκρισίας. Ὁ ὑψηλὸς ἀνθρωπισμὸς του δὲν ἀνέχεται τὴν κατάστασι τοῦ ἠθικοῦ ἐκβιασμοῦ, ὅπως δὲν ἀνέχεται τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς μικροψυχία. Ἐδῶ ἔχει τὶς ρίζες του «Ὁ τραγουδιστής», μιὰ ἀναποδογυρισμένη παραλλαγή, μιὰ ἀναδιάρταξι καλύτερα, τοῦ γνωστοῦ μύθου τοῦ Αἰσώπου ποῦ τὸν ἔκαμε ποίημα ὁ Ἐσολέμης. Ἦταν μιὰ πράξι δικαιοσύνης γιὰ τὸν ἀγυποψίαστο τζίτζικα, ποῦ ὁ εὐφάντασμος ἑλληνας παραμυθᾶς ἀπὸ αἰῶνες τοῦ ἔχει κολλήσει τὴ ρετσινιά τοῦ ἀκαμάτη ψωμοζήτουλα:

—Ὁραῖα μοῦ παίζεις, τζίτζικά μου!
ἐγλέντησα μὲ τὴν καρδιά μου.
Λὲν ἔκαμες μιὰ νότα λάθος,
καὶ δύναμι ἔβαλες καὶ πάθος,
ὡς εἶσαι πάντα νηστικός.
Καλὰ εἶναι τώρα νὰ περάσης,

νά φᾶς, νά πιῆς καί νά χορτάσης,
σάν πεινασμένος μουσικός.
Λυστυχισμένε, ἄς ἔχης χάρι,
πάρε δυὸ τρία σπειριὰ σιτάρι!

—Κύρ μύρμηγκα, σ' εὐχαριστῶ.
Στὸ δέντρο εἶναι καλὰ νά μείνω
καὶ τὴ δροσοῦλα του νά πίνω.
Βασιλικὰ μὲ τρέφει αὐτό.
Δέν τρώω σιτάρι μήτε στάχυ.
Τὰ φαγητὰ στὸ πανηγύρι
κι' ἡ χωριατιά τοῦ νοικοκύρη
βάρος μου στέκουν στὸ στομάχι.
Σὲ πανηγύρια δέν συχνάζω,
μὲ τὸ σκοπὸ μου διασκεδάζω.
Γιατὶ ξοδεύεις τὰ λεφτὰ σου;
Δέν ἔπαιζα τῆς ἀφεντιάς σου.
Ἐμαὶ ἀπ' τὸν ἥλιο μαγεμένος
στὸ πράσινο κλαράκι ἐδῶ
κι ἀπὸ ψηλὰ διορισμένος
τὸν ἥλιο γιὰ νά τραγουδῶ.
Λοιπόν, τὸ κάλεσμά σου ἄς λείψη
τρῶγε, θησαύριζε αὐτοῦ κάτω.
Καθένας ἔχει τὴ δουλειά του,
ἐσὺ στὴν τρύπα, ἐγὼ στὰ ὕψη.

Ὁ συμβολισμὸς τοῦ ποιήματος σκοπεύει φυσικὰ σὲ συγκεκριμένους στόχους— τύπους καὶ καταστάσεις τῆς ἀνθρωπολογίας. Στὸ πρόσωπο τοῦ μύρμηγκα στηλιτεύεται μὲ δριμύτητα, ὄχι καὶ χωρὶς κάποια ἀλαζονικὴ διάθεση, ἢ νοικοκυρίστικη, μικροαστικὴ ἀντίληψη τῆς ζωῆς μὲ τὴ μιζέρια τῆς, καὶ τὴ «χωριατιά» σάν κίνησι ἐξωτερικὴ τῆς ψυχῆς τῆς—σὲ μειωτικὴ ἀντιπαραβολή μ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι «διορισμένοι» ἀπὸ ψηλὰ, προορισμένοι γιὰ τὰ «ὕψη», ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους συγκαταλέγεται καὶ ὁ τζιτζικας σάν ἐκπρόσωπος τῶν καλλιτεχνῶν. Τὸ ποίημα ὡστόσο παρὰ τὶς ἀναμφισβήτητες χάρες του χωλαίνει ἀπ' τὴν πλευρὰ ἀκριβῶς τοῦ ἰδεαλιστικοῦ του φόρτου ποὺ καθιστᾷ προβληματικὴ τὴν προσπέλασι τοῦ μηνύματός του ἀπὸ τὰ παιδιά, τουλάχιστο τοῦ δημοτικοῦ σχολείου

Ἐνα ἄλλο ζήτημα εἶναι ἂν ἐπιτρέπεται, μὲ τὸ πρόσχημα ὄχι πιά τῆς αἰσθητικῆς ἀλλὰ τῆς ἠθικῆς τῶρα σκοπιμότητας, νά παραβιάζεται ἢ φυσικὴ τάξι τοῦ κόσμου, ἂν συμβιβάζεται μὲ τὸ αἶτημα τῆς ὑποχρεωτικῆς ἀλήθειας ἢ ἐπέκτασι τῶν ἠθικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ἀνθρωπομορφισμοῦ καὶ σὲ περιοχὲς ποὺ τὶς διέπει μιὰ ἄλλη νομοτέλεια. Πιὸ συγκεκριμένα: τί μᾶς ἐπιβάλλει νά παραποιήσωμε τὴ βιολογία, νά δανείσωμε στὰ ζῶα τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ ἐλαττώματά μας, καταστάσεις καὶ ιδιότητες ποὺ ἀλλοιώνουν συχνὰ τὴ βιολογικὴ τους φυσιογνωμία; Εἶναι ἀμφίβολο ἂν ἐξυπηρετῆται ἔτσι ἢ ὁποιαδήποτε δεοντολογία. Τὸ ἴδιο ὕλικὸ προσφέρει ἐξοχες μορφωτικὲς δυνατότητες σὲ μιὰ ἄλλου εἴδους ἀθηντικὴ ἀξιοποίησι. Καὶ οἱ κωμικὲς καταστάσεις τὶς ὁποῖες ἐπιδιώκει ἢ παραμορφωτικὴ μυθοπλασία ἀσφαλῶς εἶναι πειστικώτερες ὅταν πηγάζουν ἀπὸ πραγματικὰ δεδομένα.

Ὁ Παπαντωνίου ἔγραψε πολλὰ ποιήματα μὲ θέματα ἀπὸ τὴν οἰκιακὴ ζωολογία, μὲ προθέσεις φρονηματιστικὲς τὰ περισσότερα. Στὴν ἐντελῶς πρώτη γραμμὴ τοποθετεῖται ὁ «Παπαγάλος», ἓνα ὁλοκληρωμένο ποίημα τοῦ εἴδους ποὺ σατυρίζει

μέ πολλή ἐπιτυχία τὴν ἀνεδαφικότητα καὶ τὴν ἡμιμάθεια—καὶ κατὰ προέκτασιν τὸ κατάντημα τοῦ λογιωτατισμοῦ:

—Κὺρ παπαγάλε, θάχουμε τὴ τύχη
ν' ἀκούσωμε τί λὲς καὶ παραπέρα;
Ὁ παπαγάλος βήχει, ξεροβήχει...
μὰ τί νὰ πῆ; ξανάειπε:—Καλησπέρα!

Στὴν κατηγορία τῶν διδακτικῶν του παιημάτων ἀνήκει καὶ «Ἡ κατάρα τοῦ πεύκου». Πάλι ὁ ἕμιμεσος τρόπος φρονηματισμοῦ, τὰ συμπεράσματα θὰ προκύψουν μόνον τους, φορτισμένα μὲ ἔντονος βιωματικὴ καταστάσεις. Αὐτὴ τὴ φορά ἡ σκηνοθεσία εἶναι ἐφιάλτικὴ, ἕνα δλόκληρο δάσος στοιχειώνει κι' ἕνα ἀνελέητο «γιατί» παίρνει ἀπὸ πίσω τὸν καταραμένο. Ὁ λόγος γίνεται ἀσθματικὸς, ὁ στίχος κοφτὸς σὰν τὴν ἀνάσα τοῦ Γιάννη καὶ ὁ μῦθος ἔχει τὴ συνέπεια τῆς εἰμαρμένης. Αἰσθανόμαστε κάτι ἀπ' τὸ δέος τῶν τραγικῶν καταστάσεων:

Μὲ στὸ λιοτύρι, μὲς στὸν κάμπο
νὰ ἕνα δεντρί.
Ξαπλώθη ὁ Γιάννης ἀποκάτω
δροσιὰ νὰ βρῆ.

Τὸ δέντρο παίρνει τὰ κλαδιὰ του
καὶ περπατεῖ!
—Λὲ θ' ἀνασάνω, λέει ὁ Γιάννης,
γιατί; γιατί;

.....
— Νὰ μιὰ βρουσούλα, πιὲ νεράκι
νὰ δροσιστῆς...
Σκύθει νὰ πιῆ νερὸ στὴ βρύση,
στερεύει εὐθύς.

.....
Πέφτει σὰ δέντρο ἀπ' τὸ πελέκι,
βογγάει βαρειά.
Μακριὰ του στάθηκε τὸ δάσος,
πολὸ μακριὰ...

Ὁ οἶκτος καὶ ὁ ἔλεος εἶναι ἀχρηστὴ πραμάτεια ἐδῶ, ὅπου τὸ λόγο ἔχει ἡ φυσικὴ δικαιοσύνη. Στὸ παράλληλος ὡστόσο συλλήψεως ποίημά του «Ὁ πόνος τῆς μάνας» ἡ εὐσπλαχνία θὰ παίξῃ πρωτεύοντα ρόλο. Ἡ καρδιά τῆς μάνας, ἀνίκανη ν' ἀντέξῃ κι' ἕνα μόνον παιδικὸ δάκρυ, θὰ λυγίσῃ καὶ θὰ κατευθύνῃ ἀκόμα καὶ τὴ βούλησι τοῦ Θεοῦ:

—Γιὰ χάρι, θε μου, σοῦ ζητῶ
τῆς μάνας του, νὰ μὴν πεθάνῃ,
μὴν τὸ παιδέψῃς ἄλλο, φτάνει,
κι ἄς μοῦ 'καμε πολὺ κακό.
Τιριτιτιό, τιριτιτιό.
Ξέρω ἀπ' τῆς μάνας τὸν καῦμό.

Εἰκονικὸς καὶ παραστατικὸς παραμένει ὁ Παπαντωνίου καὶ ὅταν κινῆται σὲ περιοχὲς θεματικῶς ὀλισθηρὲς σὲ λιγώτερο ἐπιδέξια χέρια, ὅπως εἶναι ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ θρησκευτικὴ πίστι. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔχω συναντήσῃ ωραιότερη παιδικὴ προσευχὴ ἀπὸ τὴ «Προσευχὴ τοῦ μικροῦ κοριτσιοῦ» τοῦ Παπαντωνίου.

Θεέ, πού βλέπεις τὰ σπιτάκια
τὰ φτωχὰ σὰν τὸ δικό μου,
στεῖλε στὸ παράθυρό μου
μιὰ φωλιά χελιδονάκια.

Θέ μου, πούχεις ὅλα τ' ἄστρα,
Θέ μου, πούχεις τ' ἀγγελούδια,
κάμε τὴ φτωχή μου γλάστρα
νὰ γεμίση ἀπὸ λουλουδία.

Θέ μου, δώσε μου τὴ χάρι
νάχω δυὸ ἄσπρα περιστέρια,
νὰ τοὺς δίνω ἐδῶ στὰ χέρια
τὸ νερὸ καὶ τὸ σιτάρι.

Μὲ δύο ἀκόμα ποιήματα αὐτῆς τῆς κατηγορίας τερματίζεται ἡ μικρὴ ἐρευνητικὴ μας περιπλάνησι. Χρησιμοποιεῖται καὶ στὶς δύο περιπτώσεις ἓνα πολὺ ἀγαπητὸ στὰ παιδιὰ σύμβολο, τὸ καράβι, μὲ τιμονιέρηδες ἐκθαμβωτικὰ πρόσωπα τοῦ μύθου. Στὸ «Ἐυλογημένο καράβι» ἡ σιγουριά πού ἀπορρέει ἀπὸ τὴν ἀκλόνητη πίστι ἐπιχέει ἓνα μελίγιο φῶς, αἰσθητὸ στὸν ἐλάχισονα τόνο τοῦ ποιήματος:

--Ποῦ πᾶς, καραβάκι, μὲ τέτοιον καιρό;
Σὲ μάχεται ἡ θάλασσα, δὲν τὴ φοβᾶσαι;
"Ανεμοὶ σφυρίζουν καὶ πέφτει νερό...
Ποῦ πᾶς, καραβάκι μὲ τέτοιον καιρό;

— Ψηλὰ στὸ ἐκκλησάκι τοῦ βράχου, πού ἀσπρίζει,
γιὰ μένα ἔχουν κάμει κρυφὴ λειτουργία'
ὀρθὸς ὁ Χριστὸς τὸ τιμόνι μου ἀγγίζει,
στὴν πλώρη μου στέκει ἡ Παρθένα Μαρία.

Τὸ ἄλλο, «Τὸ θυμωμένο καράβι», εἶναι ἓνα στοιχειωμένο ἀπὸ πατριωτικὴ ἐκδίκησι καράβι, ὠραῖο σὰν βεγγαλικό:

Σὰν τὸ σύννεφο τρέχει, σὰν ἴσκιος διαβαίνει'
τὰ πανιά του φουσκώνουν στὸ πρῖμο ἀγεράκι.
Κάπου πάει νὰ χιμήξῃ, καθὼς τὸ γεράκι!
Τ' εἶναι κεῖνο στὴ θάλασσα τὴν ἀφρισμένη;

Νάσαι τάχα πλεούμενο, νάσαι καράβι;
Τρομαγμένα τὰ κύματα φεύγουν μπροστά του.
Μιὰ σηκώνεται ὀρθό, μιὰ βυθίζεται κάτου
μιὰ πηδάει στὸν ἀφρὸ κι ἀπ' τὸν ἥλιον ἀνάβει.

— Πές μου, ἀλήθεια, τῆς θάλασσας εἶσαι στροχειό;
Ποιὰν ἐκδίκησι τρέχεις ἀπόψε νὰ πάρῃς;
Στὸ τιμόνι ποιὸν ἔχεις; Καὶ μοῦπε;
— Ὁ Κανάρης μὲ πηγαίνει στὴ Χιό.

Α. ΒΟΥΓΙΟΤΚΑΣ

